

AUDRE
LORDE

SISTER OUTSIDER

ESSAYS EN TOESPRAKEN

Vertaald door
Jenny Mijnhijmer

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Inhoud

Een woord vooraf	7
De transformatie van stilte in taal en actie	13
Krassen in de lak: notities over barrières voor vrouwen en liefhebben	20
Oog in oog: Zwarte vrouwen, haat en woede	32
Leeftijd, ras, klasse en sekse: vrouwen herdefiniëren verschil	80
Toepassingen van het erotische: het erotische als macht	96
Toepassingen van woede: vrouwen reageren op racisme	107
Poëzie is geen luxeartikel	123
Seksisme: een Amerikaanse ziekte in blackface	129
Man-kind: een Zwarte lesbische feministische reactie	138
Het gereedschap van de meester zal het huis van de meester nooit afbreken	151
Lessen uit de jaren zestig	157
Open brief aan Mary Daly	175
Terug naar Grenada: een tussentijds verslag	184

Een woord vooraf

Over het werk en het leven van Audre Lorde kun je eindeloos blijven praten en schrijven, en dat terwijl er al zoveel over haar is gezegd en geschreven. Met trots richt ik me vooral op deze nieuwe Nederlandse vertaling van *Sister Outsider*. Het voelt alsof een droom uitkomt, een droom die ik sinds mijn zeventiende heb gehad als eenzaam bruin meisje op de slaapkamer van een flat in Buitenveldert.

Ik was bijdehand, slim, sterk en uitgesproken. Niet een meisje van wie je zou verwachten dat ze onzeker zou zijn. Innerlijke twijfel maskeerde ik met bravoure en een grote mond. Het middelpunt zijn tijdens schooloptredens ging me gemakkelijk af. Tegelijkertijd kon ik met niemand delen hoe in mij een constante strijd gaande was tussen vallen en opstaan. Tussen doorgaan en wegwijnen. Tussen boosheid en verdriet en tussen vertrouwen en wantrouwen. Tussen zelfhaat en overlevingsdrang. Het woog zwaar om er niet zo uit te zien als mijn Buitenveldertse en Amstelveense hockey- en schoolvriendinnen, als mijn witte Russische moeder en mijn Amsterdamse blauwogige bonuszus. Het voelde alsof ik kilo's pijn, frustratie, angst en woede met me meezeulde. Het drukte op me wanneer ik sliep en het sleepte achter me aan als ik ervan probeerde weg te rennen.

Ik weet niet hoe ik *Sister Outsider* voor het eerst in handen kreeg. Volgens mij was het via de zus van een vriendin van mijn moeder. Een jonge Surinaams-Nederlandse vrouw die stoer en knap was en samenleefde met een vrouw die ook van Surinaamse komaf was. Ik geloof dat zij in mij een meisje zag dat op zoek was naar iets; iets kwetsbaars waar anderen iets 'irritants' en 'te aanwezig' zagen. Volgens mij sprak zij de woorden 'Audre' en 'Lorde' tegen me uit toen ik van me afbeet of in tranen uitbarstte zonder dat ik wist waarom. Volgens mij fietste ik daarna direct naar de nieuwe bibliotheek op het Gelderlandplein en eiste ik dat *Sister Outsider* direct werd besteld. Ik weet het niet zeker... Wat ik wel zeker weet, is dat ik een paar weken later op een grijze zondagmiddag aan mijn witte bureautje begon te lezen en niet meer kon stoppen.

Het bureautje paste precies tegen de verwarming onder het raam van mijn kamer. Kale novemberbomen en een nog grijzere flat dan die van ons vormden mijn uitzicht. Onze ramen besloegen zodra het onder de 25 graden was, waardoor het zicht troebel en zo mogelijk nog meer unheimisch was. De perfecte illustratie voor mijn wankele emotionele ontwikkeling. Wie was ik? Wat moest er ooit van mij worden? Wie zou ooit van dit, van mij kunnen houden? Waarom zei niemand eerlijk tegen mij dat er niet echt een plek was voor mij? Voor deze huidskleur, voor dit lichaam, voor dit type of soort van vrouw? Iedereen deed alsof ik het me inbeeldde. Alsof vrouwen zoals ik gewoon een beetje beter hun best moesten doen. Zo ook mijn twee (later drie) bruine vriendinnen. Nu weet ik wat we alle drie (en later alle vier) deden: overleven. Zwemmen tegen de witte bierkaai in, en elkaar af en toe proberen te

spotten. Elkaar af en toe een half leuke reddingsboei toewerpen. Daarna moesten we door, om maar niet te verdrinken. Niet te veel achterom of naast je kijken. Vooruit. Hoppa! Dat begrepen we van elkaar. Dat respecteerden we in elkaar, want als een van ons de overkant van de oever zou halen, zou het een overwinning voor ons alle drie, en later alle vier, zijn. Voor alle bruine en zwarte meisjes en vrouwen. Dat stilte je nooit zal beschermen tegen pijn, wisten we toen nog niet.

Mijn moeder leerde me op vrij jonge leeftijd dat seksisme en discriminatie bij het leven horen. Van haar leerde ik van kleins af aan dat je moet vechten. Dat het leven van een vrouw een leven in de loopgraven betekent. Dat er daarnaast ook nog racisme bestaat, leerde ik van het leven. Maar dat er een heel specifiek soort mechanisme in werking treedt, een scherp en venijnig haakje dat racisme met seksisme verbindt op het moment dat een bruin meisje van West-Afrikaanse komaf wordt geboren, dreigt geboren te worden, kon mijn moeder wel voelen, alleen kon ze me er niet de woorden voor geven. Ze kon me er niet tegen beschermen. Ze kon me niet leren ermee te leven. Niet in Rusland, niet in Kameroen en dus ook niet in Nederland. Maar wie kan dat wel? Hoe overleef je niet alleen vrouw zijn, maar ook nog eens zwart of bruin zijn in een wereld die jou vanaf de bevruchting zo ongeveer vervloekt en uitkotst?

We hebben alleen elkaar als zwarte en bruine vrouwen en dat terwijl we constant tegen elkaar worden opgezet en uitgespeeld. Dat kwam binnen als een tank op die zondagmiddag achter mijn witte bureautje met uitzicht op

het Marius te Cate Hof, dat allesbehalve een hof was. Zinnen lezen als: *‘Ons vrouwen is bijgebracht onze verschillen te negeren of ze te zien als de oorzaak voor scheiding en argwaan, niet als de motor voor verandering. Zonder gemeenschap is er geen bevrijding, alleen een heel breekbare, heel tijdelijke wapenstilstand tussen een persoon en haar onderdrukking. Maar gemeenschap moet niet inhouden dat we onze verschillen afwerpen, laat staan dat we de pathetische pretentie hooghouden dat deze verschillen niet bestaan.’* En deze: *‘Elk gesprek van vrouwen over racisme moet ook gaan over de erkenning en het gebruik van woede. Dat gesprek moet direct en creatief zijn omdat het van wezenlijk belang is. We kunnen ons niet door onze angst voor woede laten afleiden of ons laten verleiden om genoeg te nemen met minder dan het zware werk van het blootleggen van eerlijkheid.’* De zinnen gaven mij de bevestiging waarvan ik niet eens wist dat ik die nodig had.

Audre Lorde geeft geen verzachting voor de pijn die verbonden is aan zwart zijn, aan bruin zijn, aan vrouw zijn, aan queer zijn, aan ziek zijn, aan jong zijn en aan oud zijn. Wat ze wel geeft, zijn woorden om de pijn te analyseren en te begrijpen. Wat ze ook geeft, is intellectueel gereedschap om aan pijn te werken. In sprankelend helder proza, in een taal die begrijpelijk en poëtisch is, kunnen lezen dat wat je altijd hebt gevoeld waar is, was zeer pijnlijk maar stemde me niet hopeloos. Want pijn en ik kennen elkaar maar al te goed. De pijn die ik voelde tijdens de geboortes van mijn kinderen die ik elke dag in mijn armen kan sluiten, is van een heel ander kaliber dan de pijn die ik voelde toen ik moest bevallen van mijn kind dat niet meer leefde.

Sister Outsider werd in 1984 gepubliceerd. Ik las de bundel voor het eerst in 1987. Om de zoveel jaar lees ik een deel, een essay, een passage. Het boek is altijd in de buurt. Ruim dertig jaar haal ik verschillende lessen uit haar prachtige werk, mijn bijbel. Haar stukken hebben me getroost, mijn woede en wanhoop bevestigd en gevierd. Het is zo'n ongelofelijk privilege dat ik met deze zuster aan mijn zijde heb mogen opgroeien, volwassen ben geworden, moeder ben geworden, zelfs samen hopelijk oud mag worden. En nu in de taal die ik, ondanks alles, zo liefheb.

Tot op heden is Audre Lorde een inspiratiebron voor velen en blijft haar oeuvre relevant en urgent. Ze stelde zichzelf altijd voor als zwart, lesbienne, feministe, moeder, dichter. Het was toen ongebruikelijk om jezelf zo specifiek te omschrijven. Ze wilde laten zien dat ze complex was, dat ze menigten in zich droeg, dat ze niet het ene aspect van haar identiteit boven het andere zou stellen. Het is dan ook een grote eer om samen met mijn Dipsaus-zusters deze vertaling mogelijk te maken voor gemarginaliseerde vrouwen in Nederland, in al hun verscheidenheid. Dit is het boek dat wij zo graag aan al onze zusters willen geven, als het kon gaven we het cadeau.

Hoewel de hoofdstukken een breed scala aan onderwerpen aansnijden, gaan ze in de diepste zin over autonomie en gemeenschap versus winst. Voor deze vertaling hebben we gekozen om 'Notes from a trip to Russia' niet op te nemen, omdat het Rusland van de jaren zeventig dat Audre Lorde zo prachtig omschrijft er niet meer is. Ook hebben we ervoor gekozen om het gesprek tussen Adrienne Rich & Audre Lorde niet op te nemen, omdat het een interview is in plaats van een essay, waar onze nadruk

op ligt. In plaats daarvan wil ik jullie als tip op het hart drukken om *Revolutionary Hope: A Conversation between James Baldwin and Audre Lorde* te lezen, waarin Lorde en Baldwin praten over zwart feminisme, queerness en de maatschappelijke plaats van zwarte vrouwen in de anti-racismebeweging.

Ik hoop dat elke vrouw, elke feminist en vooral elke bruine en zwarte queer vrouw, elke vrouw met een beperking, elke transvrouw die dit boek leest, het voor altijd bij zich houdt en ook een exemplaar kan geven aan drie (of vier) andere zusters. Lezend en herlezend is het duidelijk: sinds 1974 is er niet genoeg veranderd. Zeker niet voor vrouwen. Audre Lorde hebben we voor de eeuwigheid, maar we hebben elkaar nu ook nog zo hard nodig. Laten we er voor elkaar zijn. Elkaar koesteren, elkaar louteren en elkaar liefhebben.

Anousha Nzume, oktober 2020